

Partidul octombrist - exponent al ideilor liberale în Basarabia la începutul secolului al XX-lea

Silvia DULSCHI,
doctor în istorie, conferențiar universitar interimar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SOMMAIRE

Les partis politiques libérales en Bessarabie au début du XXe siècle, de l'organisation, on peut estimer que certaines structures fragiles qui ont réussi à recruter sous leurs drapeaux seule une partie de la société Bessarabie, avec des répercussions sur les faiblesses politiques.

Procesul de definitivare organizațională a liberalismului rus a fost determinat atât de factori interni și, întâi de toate, de viziunile social-filozofice ale liderilor acestora, cât și de factori externi, generați de poziția guvernării în chestiunile de reformare a societății și de receptivitatea socială a valorilor liberale.

Manifestul din 17 octombrie 1905 a orientat procesul de constituire a partidelor pe un făgaș legal, oferindu-le liberalilor posibilitatea definitivării constituirii propriilor partide.

Protagoniști ai liberalismului moldovenesc, de la începutul sec. al XX-lea, sunt considerați baronul A. Stuart și C. Cazimir – pedagog și savant de talie europeană, membru al primei Dume de Stat, în jurul cărora s-a unit un grup de constituționaliști democrați și progresiști - reprezentanți ai Zemstvei guberniale, printre care se evidențiau A. Aleinikov, K. Schmidt, A. Gheorghiu, E. Lisovski, E. Cristi. [1, pag. 98] Congresul gubernial al Zemstvei, care și-a ținut lucrările la Chișinău, în septembrie 1905, a pus temelia organizațională a mișcării liberale din ținut.

Partidul Uniunea 17 Octombrie: platforma politică și activitatea practică. Pe segmentul politic de centru-dreapta s-a

plasat partidul Uniunea 17 Octombrie, numit și Partidul octombrist, fondat în noiembrie 1905, ocupând un loc intermediar între cadeți și extrema dreaptă. Sub aspect organizațional, Partidul octombrist a fost conceput ca „uniunea tuturor partidelor de centru”. Statutul partidului permitea membrilor săi să facă parte concomitent din două sau mai multe partide și organizații. Apartenența la Partidul octombrist nu obliga respectarea anumitor norme de partid, nu era stabilită o taxă fixă a cotizației de membru. De regulă, din Partidul octombrist făceau parte oameni în etate, cu un nivel intelectual înalt, cu un statut social și material bine conturat. „Suntem un partid de guvernământ,” se constata în februarie 1907, la una dintre ședințele Comitetului Central al octombriștilor. [2, pag. 110] Conform criteriului social, Partidul octombrist era partidul nobilimii și al burgheziei financiare și industrial-comerciale. Tentativele octombriștilor de a atrage în rândurile lor reprezentanții categoriilor democratice ale populației, în primul rând, țăranii și muncitorii, au eșuat. Au fost necesare două campanii electorale pentru Dumă pentru ca conducerea octombristă să conștientizeze lipsa de perspectivă în ceea ce privește asigurarea unei susțineri

din partea unor categorii sociale rurale și urbane.

Conform statutului, membri ai partidului octombrist puteau deveni atât persoane fizice admise în mod individual, cât și partide, organizații, ce recunoșteau necesitatea reformelor în Rusia, în corespundere cu prevederile Manifestului de la 17 octombrie. Organizațiilor ce aderau la Partidul octombrist li se rezerva dreptul la autonomie organizațională, prioritate în elaborarea propriului program, formarea organelor centrale de conducere, subdiviziunilor și organelor de presă. Această gamă largă de libertăți avea ca scop extinderea bazei sociale a adeptilor Uniunii 17 Octombrie. În realitate, efectul a fost diametral opus.

Lipsa unor criterii determinate pentru calitatea de membru, autonomia organizațională au lipsit partidul de propria fizionomie politică, transformându-l într-o organizație amorfă. Deseori, organizațiile ce aderau la uniune făceau bloc cu partidele de dreapta – „sutele negre,” care aveau ca obiectiv lupta cu revoluția, în timp ce aripa de stânga a partidului tindea spre partidul cadet.

Majoritatea organizațiilor octombristilor s-au constituit în perioada campaniei electorale în prima Dumă de Stat, în ianuarie-aprilie 1906. În perioada primei revoluții ruse numărul membrilor partidului octombrist a atins cifra de 65-70 mii de persoane. [3, pag. 35-38] Președintele Comitetului Central al partidului, până în toamna lui 1906, a fost activistul de zemstvă D. Șipov, iar începând cu octombrie 1906, în fruntea partidului se plasează reprezentantul burgheziei moscovite, A. Gucikov.

Locul central în Programul Uniunii 17 Octombrie îl ocupa problema privind caracterul și structura puterii de stat în Rusia. Octombristii insistau asupra monarhiei constituționale ereditare, pronunțându-se împotriva ideii introducerii în Rusia a par-

lamentarismului, considerându-l inadmisibil în condițiile Rusiei, din punct de vedere istoric și politic. Conform schemei elaborate de către octombristi, structura puterii de stat urma s-o alcătuiască monarhul și reprezentanța națională, alcătuită din două camere, în baza alegerilor cenzitare, directe, în orașe, și în două trepte în restul localităților. Al doilea compartiment al programului era consacrat revendicărilor în domeniul drepturilor cetățenești. Tezele ce se conțineau aici purtau un caracter liberal și prevedeau: libertatea conștiinței, confesiunilor, cuvântului, adunărilor, deplasărilor, inviolabilitatea persoanei și a domiciliului. Acesta era cel mai democratic compartiment din programul octombrist. Paradoxul însă consta în aceea, că octombristii nu respectau în practică aceste teze, îndeosebi, cele ce se refereau la revendicările privind egalarea în drepturi a cetățenilor. Cât privește problema națională, ei reieșeau din principiul necesității păstrării unității și integrității Rusiei, respingând categoric ideile de dezmembrare a imperiului și de creare a federației. Excepție făcea doar Finlanda, pentru care se propunea acordarea unei autonomii condiționate, prin care aceasta se obliga să păstreze legăturile cu imperiul. Formulând drepturile minorităților naționale, octombristii își exprimau disponibilitatea de a le satisface și promova necesitățile culturale, dar nu și cele politice.

O atenție deosebită se acorda în program problemelor sociale. De asemenea, ca o problemă stringentă era calificată și problema agrară, numită în una dintre broșurile octombriste drept „cea mai arzătoare și dureroasă problemă în tot cuprinsul Rusiei”. Cu toate acestea, spre deosebire de programele agrare ale partidelor politice de stânga, cadet și altele care își concentră atenția asupra problemei agrare, programul Partidului octombrist, în pofida acestei declarații, conținea pe marginea chestiuni agrare doar câteva rânduri, în

formă de niște dispoziții de ordin general. Astfel, pentru a ridica nivelul bunăstării sătenilor, se propunea: reglementarea procesului de arendă, modificarea activității băncii țărănești, acordarea ajutorului în procesul de strămutare și stabilire a țăranilor cu traiul în alte regiuni ale imperiului. De asemenea, se propunea transformarea pământurilor de stat și de udel în fondul de rezervă, pentru satisfacerea necesităților de pământ ale țăranilor nevoiași și ale altor categorii de lucrători agricoli.

Octombriștii insistau asupra ideii privind necesitatea egalării în drepturi a țăranilor, lichidarea obștii sătești, sporirea productivității muncii în agricultură. Înstrăinarea pământurilor aflate în proprietate privată se admitea numai pentru cauze de utilitate publică, pentru lucrări impuse de interesele generale ale statului și administrației publice și numai prin răscumpărare, mărimea fiind stabilită de legislație. Procurarea pământului urma să se facă la un preț echitabil și fără prejudicii pentru gospodăria moșierească. [4] Octombriștii abordau în mod superficial și problema muncitorească. Aceștia erau gata să recunoască libertatea organizațiilor muncitorești, a uniunilor, chiar și libertatea grevelor, dar numai a acelor cu caracter economic, profesional și cultural. În ramurile de interes strategic, stoparea activității cărora ar fi adus prejudicii statului, se propunea interzicerea grevelor. În problema duratei zilei de muncă, poziția octombriștilor era marcată de tendința lor de a apăra interesele industriei rusești.

Compartimentele definitorii ale programului octombrist erau consacrate problemelor învățământului, reformei judiciare, sistemului conducerii administrative locale, la fel măsurilor în domeniul economiei și finanțelor. Octombriștii nu evitau să-și manifeste disprețul față de revoluție, acordând ajutor guvernului în contracararea ei, dar, fără a se coborâ până la rolul de slugoi ai țarului, de felul „sutelor negre.” Grație

tendinței de a adapta tactica lor la acțiunile guvernului, care tot mai mult devia de la tezele declarate în Manifestul de la 17 octombrie, octombriștii au fost porecliți „partidul ultimei rezoluții a guvernului.”

Organizațiile locale ale octombriștilor erau alcătuite, în fond, din exponenți ai păturii mijlocii de la orașe, intelectuali, funcționari, mari antreprenori, moșieri. În unele regiuni se constituiau organizații octombriste ale muncitorilor și țăranilor. Periferiile naționale ale imperiului n-au înregistrat un număr însemnat de organizații octombriste.

În Basarabia, au existat 2 secții ale Partidului octombrist – secția gubernială constituită în Chișinău și o secție județeană la Hotin. La 15 ianuarie 1906, în sala dumei orașenești din Chișinău, din inițiativa administrației secției băncii de stat, a fost convocată adunarea fondatorilor secției Uniunii 17 Octombrie. După citirea unei predici, președintele adunării, A. Tiutriumov, i-a felicitat pe cei prezenți cu crearea Uniunii, subliniind, că în legătură cu proclamarea „Manifestului din 17 octombrie”, Uniunea nu poate fi concepută ca partid politic, deoarece include toate partidele și persoanele, ce consideră principiile Manifestului „suficiente de a reforma viața socială și de stat a Rusiei”. Atitudinea Uniunii față de evenimentele ce aveau loc în societate era reflectată, evident, în rezoluția Comitetului Central al partidului. La propunerea președintelui, secretarul adunării a dat citire rezoluției și statutului partidului, apoi a anunțat, că secția basarabeană include în componența sa 200 de persoane.

Tot în ianuarie 1906, a luat ființă secția județeană a octombriștilor în Hotin. S-a reușit recrutarea în cadrul secției a unui număr considerabil de persoane – 270 de membri. [5, pag. 154-155] În ianuarie 1905, gazeta «Дпыз» aprecia rolul exclusiv al Uniunii 17 Octombrie în fuziunea dintre activității de zemstvă și cei orașenești în cadrul Uniunii. Gazeta sublinia, că Uniunea dis-

punea de două comitete centrale și o rețea largă de organizații în provincie. Buna organizare și coeziunea zemstviștilor în redactarea tezelor de bază ale programului rezultau din experiența lor de activitate pe tărâm social. Conform estimărilor cotidianului, departamentele și dumele orașenești, care n-au fost afectate de isteria gazetărească și aduse până la extrema psihozei revoluționare, tindeau să se contopească cu acest partid. [6, pag. 2] „Această fuziune, – susținea gazeta, – o cere tactica și strategia tuturor partidelor parlamentare din țările constituționale. Este necesar de a obține victoria în problema principală și toate partidele, în pofida diverselor viziuni, se vor contopi într-un grup unic, pentru a-și atinge scopul. Toți moderații trebuie să pună capăt „acestei rebeliuni nemaivăzute” și să insiste asupra convocării, în mod urgent, a Dumei de Stat, pentru a traduce în viață principiile Manifestului de la 17 octombrie. De aceea, toate formațiunile politice moderate urmează să se contopească într-o mare majoritate, pentru a pune bazele libertăților democratice, iar acolo, în Dumă, să promoveze problemele cu conținut mai privat al programului său.” [7, pag. 3]

Octombriștii basarabeni își exprimau părerea că toți moderații, partidele legale urmează să se unească pentru instaurarea ordinii, obținerea legitimității și adevăratei libertăți. Ei considerau oportună concentrarea atenției asupra Dumei și, pentru o anumită perioadă de timp, să fie date uitării divergențele dintre partidele locale. Ei chemau partidele moderate să conștientizeze faptul că prin pasivitatea lor ele pun țara „într-un mare pericol, creând condiții pentru gazetele ultraradicale să mintă populația și să defăimeze regimul, uitând că minciuna este arma robilor și nu a cetățenilor liberi.” [8, pag. 2] Ca și partidele Centru și Progresist, Uniunea 17 Octombrie a lansat un apel către populația Basarabiei, în care relatea, că Uniunea 17 Octombrie

și-a trasat două obiective principale: contracararea agitației revoluționare și a activității cu caracter subversiv în mediul populației și unirea tuturor forțelor progresiste din societate în perioada electorală, în scopul promovării în Dumă a candidaților ce împărtășesc tezele principale ale Manifestului de la 17 octombrie.

Pentru atingerea obiectivelor partidului, s-au schițat drept sarcini primordiale: extinderea bazei sociale a uniunii, familializarea locuitorilor și membrilor altor partide cu obiectivele și activitatea formațiunii, constituirea secțiilor locale provizorii în toate guberniile și orașele mari. Perspectiva acestei activități, în cazul recrutării unui număr considerabil de persoane în rândurile Partidului octombriștilor, urma să conducă la organizarea în gubernie sau oraș a adunărilor generale sau congreselor, împuternicite să creeze secții locale permanente, stabilind programul, modul de activitate în gubernie sau oraș pentru realizarea obiectivelor trasate de către uniune. La mijlocul lunii decembrie 1905, la Uniunea 17 Octombrie a aderat Partidul Centru din Basarabia, eveniment recepționat cu mult entuziasm de către „sutele negre” din ținut. Relatând despre încadrarea activă a Partidului Centru basarabean în activitatea Partidului octombriștilor, gazeta «Дрыз» sublinia, totodată, că, deși partidul împărtășea tezele principale ale tuturor partidelor, ce au aderat la Uniunea 17 Octombrie, el și-a păstrat independența deplină în problemele, care nu erau vizate în programul Uniunii 17 Octombrie. [9, pag. 3]

O serie de crize au afectat relațiile dintre Dumă și Guvern, determinându-i pe octombriști să treacă în opoziție față de guvern, ca urmare a refuzului acestuia de a promova reformele. Acest fapt a condus la sciziunea în cadrul fracțiunii octombriștilor. Către 1913-1914 Uniunea se dizolvă definitiv, secțiile ei locale, la fel, încetându-și existența.

În concluzie, putem menționa că Uni-

unea 17 Octombrie urma să semnifice transformările în viața social-politică și economică din Rusia, declarându-se ca exponent al politicii de renovare a guvernului. Aceasta a făcut ca Partidul octombriștilor să devină atractiv pentru persoanele cu viziuni liberale, dar loiale guvernului. Caracterul amorf al partidului și lipsa unui sprijin din partea unei clase sociale cu adevărat orientate spre transformări au făcut

ca această formațiune social-politică să nu reziste schimbărilor timpului. Reculul revoluției și reacțiunea din 1907 au făcut inutilă existența formațiunii. Pentru Basarabia, intervenția în scena politică a Partidului octombriștilor a trecut, practic, pe neobservate, reușindu-se doar constituirea celor două secții ale partidului și agitarea presei promonarhiste.

BIBLIOGRAFIE

1. Juc V. *Din istoria gândirii politice românești (în Moldova)*. Chișinău: C.E. al U.S.M., 1997, 145 p.
2. *Политическая история России в партиях и лицах*. – Москва: Терра, 1993, 305 p.
3. Шелохаев В. *Идеология и политическая организация российской либеральной буржуазии 1907- 1914 гг.* – Москва: Наука, 1991, 1231 p.
4. Еськов Г. *Социальные доктрины политических партий России начала века*. № 8 (79) Обозреватель–Observer. Москва, 2006. – <http://www.Nasledie.ru/oboz/Nº0896/8_13.HTM>.
5. *Политические партии России в период 1905-1907 гг.* Количественный анализ. – Москва: Ин-т ист. СССР АН СССР, 1987, 244 p.
6. «Друг», 1905, nr. 206.
7. Ibidem.
8. «Друг», 1905, nr. 194.
9. «Друг», 1905, nr. 206.

Prezentat: 02 februarie 2014.

E-mail: silvia_moldovan@mail.ru